

Bokanmälningar

Marian Radetzki: Den gröna myten. Ekonomisk tillväxt och miljöns kvalitet. SNS Förlag, 100 s.

I sin debattbok *Den gröna myten* vill Marian Radetzki, som framgår av reklamerna på bokens baksida, ifrågasätta ”den spridda uppfattningen att ekonomisk tillväxt utgör ett hot mot miljön”. Han anför exempel på observationer som han menar istället visar att miljöns kvalitet ”tenderar att förbättras vid ökad ekonomisk aktivitet”. Stigande välstånd stärker efterfrågan på en god miljö och en varaktig ekonomisk tillväxt går därför att förena med allt bättre miljöförhållanden. Den mänskliga uppfinningsrikedomen har effektivt avväpnat uppkommande miljöhot hävdar Radetzki. Han bör därför kunna karakteriseras som en utpräglad utvecklingsoptimist. Min uppfattning är dock att han tar alltför lätt på riskerna för allvarliga miljökatastrofer.

Radetzki's optimistiskt hållna skrift kan ses som ett slags senkommen fast lättviktig motpol till nationalekonomen Ezra Mishans på sin tid mycket uppmärksammade bok *Growth – The Price We Pay* (översatt till svenska under titeln *Ekonomisk tillväxt – till vilket pris?*). Mishan var till skillnad från Radetzki djupt oroad över de ”spilleffekter” som den ekonomiska tillväxten medför i form av vanvårdade städer med en alltmer tidskrävande och enerverande trafikträngsel, buller, allehanda miljöemissioner i luft, i vatten och på mark med nedsmutsning som för med sig

otrevnad för att inte tala om risker för liv och hälsa.

Radetzki polemiserar mot vad han kallar *gröna fundamentalisters värdeteori*, som enligt honom sätter ”mänskliga rättigheter åt sidan, till förmån för djurens, trädens och stenarnas rättigheter” (s 15). Det är välkänt att liksom det förekommer blådårar finns det gröna dårar. Själv bekänner sig Radetzki till den *antropocentriska* betraktelsen av miljön, dvs att miljön värderas med människornas intressen och nytta som utgångspunkt. Mot detta perspektiv har de flesta nationalekonomer inget att invända. Varje tillgodosett önskemål, även på miljöns område, har givetvis en kostnad i form av ett uppoffrande av andra önskemål, eftersom resurserna är knappa.

Radetzki ställer den fundamentala frågan: Varför skadar människorna sin miljö? Han anför tre förklaringar. Den första förklaringen är att vinstmaximerande företag och nyttoximerande individer tenderar att inte ta hänsyn till de negativa konsekvenserna av sitt beteende så länge som dessa konsekvenser inte drabbar dem själva utan någon annan, dvs förekomsten av negativa externa effekter. Den andra förklaringen är att miljöskador accepteras så länge som fördelarna av människors handlingar väger tyngre för dem. Jag tycker att

det hade varit en bättre pedagogik om Radetzki börjat med denna senare förklaring för att sedan tala om de negativa externa effekterna. Den tredje förklaringen som Radetzki anför är att man har ofullständiga kunskaper om miljöeffekter så att en miljöskada framstår som *oavsiktlig*. Det är riktigt att det kan förhålla sig på det sättet. Men att det finns *avsiktliga* miljöutsläpp är solklart, exempelvis oljetankers som rengör sina tankar och dumpar restoljan i havet eller fartyg som specialiserat sig på att dumpa tunnor med giftavfall i havet medan båtar med, enligt Radetzkis terminologi, de gröna fundamentalisterna från Greenpeace söker att förhindra detta. Sådana avsiktliga utsläpp bör räknas in under Radetzkis första förklaringsgrund, förekomst av externa effekter.

Radetzki har besökt Aralsjön och driver tesen att avledningen av vattnet i denna för konstbevattning blev en lyckad skövling, trots att etthundratusen människor blev hemvilliga genom att sjön torkade ut. På vilket sätt kompensades dessa människor och hölls skadeslösa för sina förluster? Här om har Radetzki inget att berätta.

Naturen har enligt Radetzki en ”betydande förmåga till självförnyelse”. ”Både luft och vatten tenderar att självrenas sedan de blivit nedsmutsade”. ”Sår i landskapet brukar växa igen om de bara lämnas ifred under tillräckligt lång tid”. Visserligen kan det finnas ett visst stöd för ett negativt samband ”mellan accentuerad ekonomisk täthet och miljöns kvalitet”, särskilt i det kortare perspektivet. Men när väl miljöskadorna blivit uppenbara ”brukar samhället reagera, ofta kraftfullt, för att stoppa eller reparera skadan” (s 31). Radetzki hänvisar till Grossman & Kruegers [1995] empiriska studie som pekar på att försämringar i miljön kan uppkomma på kort sikt men att det därefter blir förbättringar. Men deras metoder och resultat har ju fått utstå en förödande kritik av andra forskare. Radetzki tycks inte ha gjort klart för sig att tillväxten normalt mäts som förändringen i bruttonationalprodukten.

Detta är ett i sammanhanget mycket tvivelaktigt mått, eftersom effekterna på miljön inte är inräknade i detta mått, allra minst globala effekter. Är det verkligen så att den ökade betalningsvilja som en ekonomisk tillväxt i exempelvis USA medför på ett automatiskt sätt leder till kraftfulla åtgärder för att få till stånd en kollektiv nytthet som ett bättre klimat som kommer att förhindra framtida översvämningar för hundratusentals fattiga människor i Bangladesh? Jag ställer mig mycket skeptisk till ett sådant budskap.

Om man, som Radetzki förefaller göra, vill tona ner hotet om klimatförändringar av förorenande utsläpp, är det givetvis logiskt att inte plädера för några mera omfattande överstatliga överenskommelser. Andra kan dock känna en oro för att dessa utsläpp kan leda till framtida, omfattande och irreversibla klimatförändringar med tanke på den stora osäkerhet som råder om vad det är som händer. Är alla dessa att uppfatta som gröna fundamentalister måntro? Hur kan det komma sig att man vid läsningen av Radetzkis bok och när man tar del av Radetzkis all utvecklingsoptimism kommer att tänka på Voltaires bok *Candide*, på mannen som trodde att han levde i den bästa av världar?

Radetzki har dock lagt märke till att det finns forskare som ser risker för att utsläppen av växthusgaser kan få negativa effekter på klimatet. Men även här kommer utvecklingsoptimisten hos Radetzki till sin rätt. Han kan lugna oss med följande besked: ”Benefit-cost analyser ger med dagens kunskapsläge inte stöd för en djupgående klimatpolitik”. Den skulle bli för dyr. Men Radetzki redovisar inga av dessa benefit-cost-analyser i sin bok.

Radetzki driver sin tes att rika människor efterfrågar mycket mera av god miljö än de fattiga. Det är sant att rika har bättre råd att exempelvis bosätta sig i mera attraktiva miljöer än de fattiga som får nöja sig med miljömässigt mera påvra förhållanden, ungefär som att de senare har mindre resurser till förfoganden för mat, läke-

medel, kläder etc. Men när man producerar mera, finns det risker för att mer miljöstörande utsläpp kommer till stånd, såvida inte den tekniska utvecklingen kan råda bot på detta. Det tror dock Radetzki att den gör. Men då måste det finnas ett medvetande om att en sådan teknologisk utveckling behövs och att resurser satsas för att få till stånd en sådan; den kommer knappast till stånd av sig själv.

Radetzki är optimist också när det gäller befolkningsutvecklingen i motsats till den pessimistiske och dystre Malthus som redan på 1800-talet förutspådde en ekonomisk kollaps p g a befolkningsutvecklingen. Radetzki säger nämligen vidare: "Vidgade ekonomiska resurser jämte en bredad och fördjupad teknisk kunskapsbas utgör faktiskt en försäkring av vår framtid. Stigande rikedom gör att vi får bättre råd att reparera de skador som kan uppstå" (s 87). Dock vill Radetzki ändå gardera sig för den händelse att det ändå skulle gå åt skogen med miljön. Hans framställning blir här ganska dråplig. På sidan 91 skriver han sålunda att han inte vill utesluta att en katastrof av ödesdiger omfattning som sätter stopp för ekonomisk tillväxt kan inträffa. Men om man kan undvika en sådan katastrof, så kommer det att gå bra!

Enligt baksidestexten är Radetzkis skrift en balanserad motvikt till den ofta domedagsbetonade litteratur som dominerar undervisningen i miljöekonomi och miljöpolitik. Men jag kan ge motexempel på andra typer av kurser i miljöekonomi än dem som Radetzki har i tankarna. I vår fempoängskurs i miljöekonomi på KTH har vi som huvudbok ett purfärskt arbete av professor Clifford S Russell (*Applying Economics to the Environment* [2001]). Författaren är en av världens ledande miljöekonomer. Han presenterar stringenta analyser av miljöproblemen på grundval av nationalekonomisk centralteori utan någon polemik. Vad för exempel på kurser i miljöekonomi med domedagsbetonad litteratur är det som Radetzki har i tankarna? Jag saknar ett kapitel i Radetzkis bok

som mera ingående presenterar de olika policyåtgärder som politiker på olika nivåer, kommunal, statlig och överstatlig nivå, kan komma att behöva utnyttja för att komma till rätta med miljöproblemen, så att Radetzkis utvecklingsoptimism inte kommer på skam. Som det nu är omnämns bara åtgärder som utökad äganderätt, avgifter och skatter samt handel med utsläppsrätter i förbifarten på något ställe utan att placeras in i ett analytiskt sammanhang.

I sin bok driver Radetzki hårt tesen att ekonomisk tillväxt är bra för miljön. Hans arbete kan därför kanske komma att uppskattas som ett "uppiggande motgift mot ekologisk misströstan" som en citerad recensent (Denny Ellerman, chef för Center for Energy and Environmental Policy Research, MIT, USA) sägs ha uttryckt det; se bokomslaget insida. På bokens baksida sägs det att de "framförda argumenten bör bli till hjälp för företagsledare som söker bemöta attackerna från gröna fundamentalister". Jag tycker emellertid att Radetzki på ett förmätet sätt tar alltför lättvindigt på de allvarliga miljöfrågorna. Han presenteras på bokomslaget som Sveriges främste råvaruekonom. Efter att ha läst hans bok frestas man att utbrista "Skomakare blev vid din läst". Här visar han nämligen att han knappast kan räkna sig till de mera framstående miljöekonomerna i landet.

Referenser

- Grossman, G M & Krueger, A B, [1995], "Economic Growth and the Environment", *Quarterly Journal of Economics*, 110, s 353–377.
- Mishan, E, [1971], *Tillväxt – till vilket pris*, Wahlström & Widstrand.
- Russell, C S, [2001], *Applying Economics to the Environment*, Oxford University Press, New York, Oxford.

ROLAND ANDERSSON
nationalekonom, professor vid Avd för
bygg- och fastighetsekonomi, KTH,
Stockholm